

Kolekcje prywatne
w zbiorach książki
dawnej

STUDIA

Private Libraries
in Collections
of Early Printed Books

STUDIES

pod redakcją
Doroty Sidorowicz-Mulak
i Agnieszki Franczyk-Cegły

TOM I

Wydawnictwo Ossolineum

Wydawca dziękuje Fundacji Lanckorońskich za dofinansowanie publikacji

Materiały z konferencji zorganizowanej przez Zakład Narodowy im. Ossolińskich pod patronatem Fundacji Lanckorońskich, „Spotkań z Zabytkami” oraz Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich.

SPOTKANIA
Z ZABYTKAMI

Recenzje Iwona Imańska, Anna Żbikowska-Migoń

Redaktor prowadzący Jarosław Woźniak

Redakcja Daria Demidowicz-Domanasiewicz

Zestawienie indeksów Helena Dekert

Korekta Joanna Płoszaj

Redakcja techniczna Jarosław Woźniak

Projekt okładki i stron tytułowych Agnieszka Pasierska / Pracownia Papierówka

Ilustracja wykorzystana na okładce *August Młodszy w swojej bibliotece Herzog August Bibliothek*, miedzioryt [w:] M. Gosky, *Arbustum vel Arboretum Augustaeum...*, Wolfenbüttel 1650, karta Ddd. Zakład Narodowy im. Ossolińskich, sygn. XVII-19511.

Opracowanie typograficzne, łamanie Robert Oleś / d2d.pl

Druk i oprawa Zakład Poligraficzny SINDRUK, Opole

Wydawnictwo Ossolineum, 50-139 Wrocław, ul. Szewska 37
e-mail: wydawnictwo@ossolineum.pl
www.wydawnictwo.ossolineum.pl

© Copyright by Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 2020

Wydanie pierwsze
Wrocław 2020

ISBN (całość) 978-83-66267-44-2
ISBN (tom pierwszy) 978-83-66267-51-0

Spis rzeczy

DOROTA SIDOROWICZ-MULAK

9 Przedmowa

Ziemie wschodnie

ARVYDAS PACEVIČIUS

15 Kolekcje prywatne w zbiorach historycznych Biblioteki Uniwersytetu Wileńskiego

VIKTORIJA VAITKEVIČIŪTĖ

35 Historyczne biblioteki osobiste w Litewskiej Bibliotece Narodowej im. Martynasa Mažvydasa

GALINA KIREEVA

55 Księgozbiory prywatne w zbiorach Biblioteki Narodowej Białorusi. Identyfikacja i badania

IRENA CIBOROWSKA-RYMAROWICZ

83 Księgozbiór Mikoszewskich w zbiorach Biblioteki Narodowej Ukrainy im. Włodzimierza Wiernadskiego

IRYNA KACHUR

99 Stare druki z księgozbioru Józefa Maksymiliana Ossolińskiego w zbiorach Lwowskiej Narodowej Naukowej Biblioteki Ukrainy im. Wasyla Stefanyka

DOROTA SIDOROWICZ-MULAK

124 Księgozbiór księdza Józefa Kraińskiego (zm. 1838 r.) z Bełza w zbiorach ossolińskich

AGNIESZKA KNYCHALSKA-JASKULSKA

147 Rękopisy z kolekcji Leona Jana Pinińskiego (1857–1938) w zbiorach Biblioteki Ossolineum

IVAN ALMES

165 Spisy ksiąg prywatnych księgozbiorów mnichów prawosławnych i bazylianów eparchii lwowskiej od końca XVII do XVIII w.

OLGA TKACHUK

- 183 Druki tłoczone czcionką łacińską i grecką z księgozbiorów metropolitów i biskupów unickich w kolekcji starych druków Muzeum Narodowego we Lwowie im. Andrzeja Szeptyckiego

MAŁGORZATA MIKUŁA, URSZULA WENCKA

- 216 *Icones Regum Poloniae* Tomasza Tretera. Zagadkowa oprawa ossolińskiego cymelium

Wielkopolska

RAFAŁ WÓJCIK

- 233 *Sic nos non nobis*. O księgozbiorze Kaspra Goskiego, lekarza i burmistrza poznańskiego z XVI w. oraz o jego nietypowym znaku własnościowym

PETER SJÖKVIST

- 252 Losy księgozbiorów zagrabionych w czasach wojen szwedzkich w XVII w.

URSZULA PASZKIEWICZ

- 264 Biblioteka Zygmunta Czarnieckiego w Rusku. Źródła do zawartości rozproszonej kolekcji

JAKUB ŁUKASZEWSKI

- 300 Fragmenty księgozbioru Abrahama Zbąskiego (Sbąskiego) herbu Nałęcz (1531–1578)

WOJCIECH GRAŚ

- 324 Struktura proveniencyjna księgozbioru opata trzemeszeńskiego Wojciecha Mielińskiego (1560–1621)

KAROLINA ZALEWSKA

- 340 Kraków–Florenceja–Poznań. Losy osiemnastowiecznego atlasu *Variae Tabulae Geographicae* ze zbiorów Biblioteki Raczyńskich

Małopolska i Mazowsze

MARIANNA CZAPNIK

- 357 Księgozbiór kanonika Mikołaja Ruskowskiego (zm. 1651) w świetle zachowanych egzemplarzy

AGNIESZKA FLUDA-KROKOS

- 382 Znaki własnościowe w kolekcjach starych druków z donacji kobiecych w zbiorach Biblioteki Naukowej PAU i PAN w Krakowie

STANISŁAW SIESS-KRZYSZKOWSKI

- 400 Książki z Puławskiej Biblioteki Czartoryskich w zbiorach biblioteki krasicyńskiej Sapiechów

- 409 Indeks osobowy

- 420 Indeks geograficzny

Najbardziej przeglądowy wydał się taki podział przedmiotu, który by prowadził do ustalenia i podkreślenia właścicieli książek i zgrupowania dzieł pochodzących z tego samego ogniska zbieraczego.

Rudolf Kotula¹

¹ R. Kotula, *Właściciele rękopisów i starodruków zbiorów wielkopolskich Z. Czarnieckiego mieszczących się obecnie w „Baworovianum” we Lwowie*, Lwów 1929, s. XIV.

Jakub Łukaszewski

Biblioteka Uniwersytecka w Poznaniu

Fragmenty księgozbioru Abrahama Zbąskiego (Sbąskiego) herbu Nałęcz (1531–1578)

W niniejszym artykule skupię się na dwóch zagadnieniach. Po pierwsze, postaram się przybliżyć sylwetkę Abrahama Zbąskiego (1531–1578), jak pisał Henryk Barycz: „jednej z najbardziej interesujących postaci naszej kultury renesansowej”¹. Po drugie, na podstawie starych druków znalezionych w zbiorach Biblioteki Uniwersyteckiej w Poznaniu (dalej: BUAM) oraz Biblioteki Wyższego Seminarium Duchownego we Włocławku (dalej: BWS^D) przedstawię fragment księgozbioru Zbąskiego, uwzględniając jego zawartość treściową, ślady lektury, znaki własnościowe i wygląd zewnętrzny woluminów oraz okoliczności jego rozproszenia.

Wiadomości o Abrahamie Zbąskim są nieliczne i rozproszone w literaturze. Najwięcej uwagi tej postaci poświęcili kolejno: Theodor Wotschke², Stanisław Kot³, później zwłaszcza Józef Krasoń⁴, wspomniany

¹ H. Barycz, *Między Krakowem a Warmią i Mazurami. Studia i szkice*, Olsztyn 1987, s. 39.

² Na książkę tę zwrócił mi uwagę dr hab. Arkadiusz Wagner z Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu, któremu w tym miejscu serdecznie za to dziękuję.

³ T. Wotschke, *Die Geschichte der evangelischen Gemeinde Meseritz bis zu dem Verluste ihres Gotteshauses 1604*, „Zeitschrift der Historischen Gesellschaft für die Provinz Posen” 1906, Jg. 21, s. 104–106; T. Wotschke, *Die Reformation im Lande Posen*, Lissa 1913, s. 31–32, 82–83.

⁴ S. Kot, *Polacy w Bazylei za czasów Zygmunta Augusta. U źródeł polskiej myśli krytycznej XVI w.*, „Reformacja w Polsce” 1921, R. 1, s. 109 i nast.

⁵ J. Krasoń, *Zbąszczyń do przelomu wieku XVI-go i XVII-go*, Zbąszczyń 1935, s. 176–195.

Henryk Barycz⁶ i Maciej Włodarski⁷.

Zbąski pochodził z zamożnej wielkopolskiej rodziny szlacheckiej herbu Nałęcz, skoligaconej z Górkami i Opalińskimi⁸. Jego ojciec, Piotr, ożenił się z Heleną, córką Wacława Ostroroga, i przejął zbąszyński klucz majątkowy. Zmarł pod koniec 1543 r., pozostawiając dwie córki, Urszulę i Zofię⁹, oraz jedynego syna, Abrahama, który później został dziedzicem dóbr¹⁰. Dzieci Heleny i Piotra początkowo kształciły się najprawdopodobniej w Poznaniu, lecz nie sposób odpowiedzieć z pewnością, czy Abraham uczęszczał do Akademii Lubrańskiego, jak sugerował np. Lech Szczucki¹¹. Następnie Zbąski rozpoczął trwające niemal 20 lat podróże po Europie,

⁶ H. Barycz, *Spojrzenia w przeszłość polsko-włoską*, Wrocław–Warszawa–Kraków 1965, s. 273; H. Barycz, *Sto lat dziejów i podróży kulturalnych do Genewy (1550–1660)* [w:] tegoż, *Z dziejów polskich wędrówek naukowych za granicę*, Wrocław 1969, s. 258–259; H. Barycz, *Między Krakowem a Warmią i Mazurami. Studia i szkice*, Olsztyn 1987, s. 39.

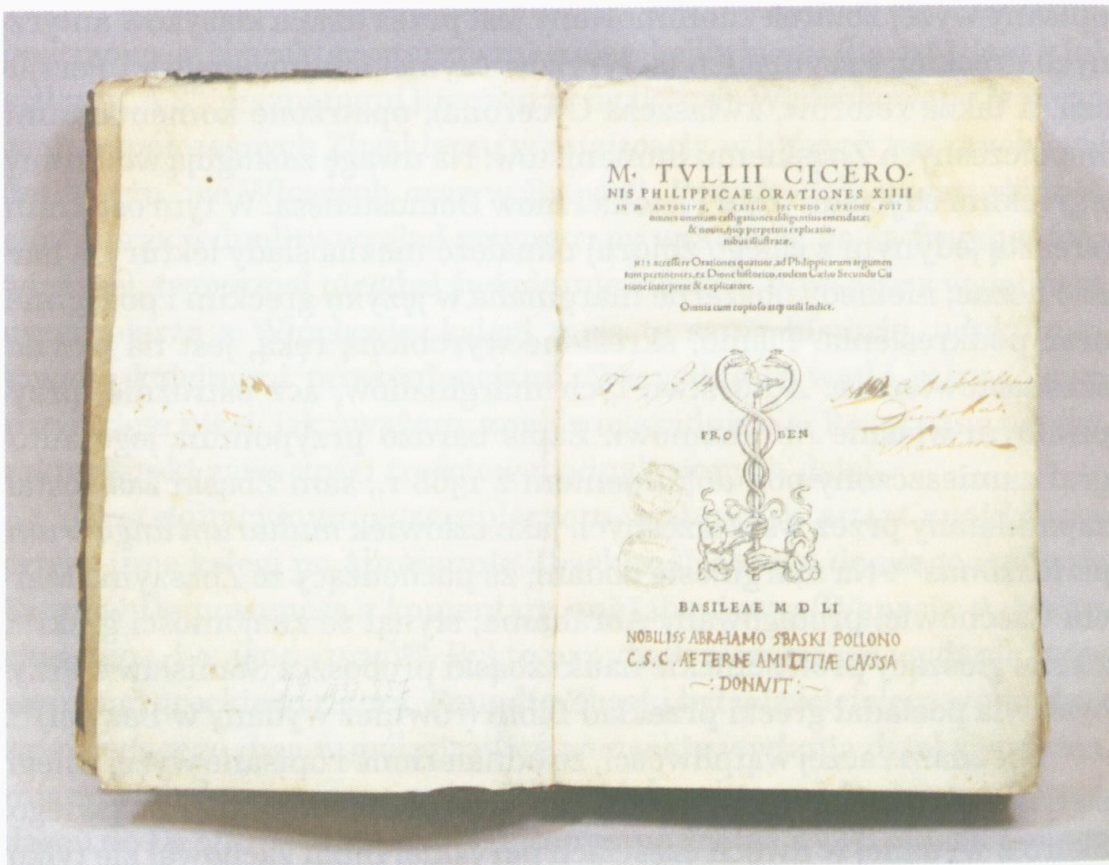
⁷ M. Włodarski, *Polsko-bazylskie więzi kulturalne i literackie w XVI wieku*, Kraków 1987, s. 38 i nast.

⁸ Najsłynniejszym jego przodkiem był imiennik i husyta. Szczegółowe informacje o właścicielach miasta, a poprzednikach Abrahama, można znaleźć w pracy J. Krasonia, s. 40 i nast., s. 175; drzewo genealogiczne Zbąskich. Husyta Abraham Zbąski zw. Głowaczem (zm. 1441) to postać szeroko opisana w polskiej historiografii. Zob. np. J. Krasoń, *Zbąszczyń...*, dz. cyt., s. 93–109; A. Gąsiorowski, *Husyty Abrahama Zbąskiego działalność publiczna*, „Sobótka” 1981, z. 1, s. 139–145; P. Kras, *Husyci w piętnastowiecznej Polsce*, Lublin 1998, s. 116 i nast.

⁹ J. Krasoń, *Zbąszczyń...*, dz. cyt., s. 170 i nast.

¹⁰ Po podziałach majątkowych pomiędzy członkami rodziny Zbąskich klucz dóbr, który przypadł Piotrowi, a później Abrahamowi, liczył 10 wsi i miasto Zbąszczyń. Zbąscy byli więc zamożnymi przedstawicielami średniej szlachty. Zob. U. Piotrkowska, *Struktura i rozmieszczenie własności ziemskiej w powiecie kościańskim i ziemi wschowskiej w drugiej połowie XVI wieku*, „Rocznik Leszczyński” 1977, R. 1, s. 214 oraz tab. IV, nr 473.

¹¹ Tamże, s. 176; L. Szczucki, *Marcin Czechowic (1532–1613). Studium z dziejów antytrynitaryzmu polskiego XVI wieku*, Warszawa 1964, s. 11–12. Być może Abraham kształcił się początkowo w szkole przy farze pw. św. Marii Magdaleny w Poznaniu. Wskazówką wspierającą tę hipotezę może być fakt, że matka Abrahama „zobowiązana była oddawać do ratusza poznańskiego na utrzymanie i kształcenie dzieci 568 zł.” (cyt. za J. Krasoń, *Zbąszczyń...*, dz. cyt.), a rektora tej szkoły wybierała i utrzymywała poznańska rada miejska. Zob. J. Łukaszewicz, *Obraz historyczno-statystyczny miasta Poznania w dawniejszych czasach*, t. 2, Poznań 1838, s. 10–12.

3. Karta tytułowa *Philippicae Orationes XIII*... (Bazylea: H. Froben, N. Episcopus, [po 15 lipca] 1551) z rękopiśmienną dedykacją Caeliusa dla Zbąskiego. Biblioteka Uniwersytecka w Poznaniu, sygn. SD 808III. Fot. J. Łukaszewski.

4. Oprawy trzech woluminów Abrahama Zbąskiego. Biblioteka Uniwersytecka w Poznaniu, sygn. SD 743-744III, SD 799III, SD 257IV. Fot. J. Łukaszewski.